

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091
0301 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon
Leif Inge Paulsen, +47 74 16 80 93

Naturmangfold i Høplavassdraget i Levanger kommune i relasjon til vannuttak

Vi viser til deres brev av 13.11.2019, der dere etterspør ytterligere informasjon om verdifullt og truet naturmangfold knyttet til Høplavassdraget i Levanger, dette i forbindelse med mulig konsesjonsbehandling av vannuttak fra vassdraget. Vi beklager sen tilbakemelding.

Saksopplysninger

Høplavassdraget omfatter bl.a. Movatnet, Høklingen og Hammervatnet. Vann tappes fra Høplavassdraget til minst tre formål; fra Høklingen til drikkevann for Levanger kommune og industriformål samt fra Hammervatnet for produksjon av settefisk. Vannuttakene ble etablert før vassdragsregulerings- og vannressursloven ble vedtatt.

Statsforvalteren har over flere år mottatt henvendelser om spesielt lav vannstand i Hammervatnet om sensommeren samt om forurensningsproblemer i Høplaelva, som også kan relateres til liten vassføring/mindre fortynning. Undersøkelser viser at bestanden av elvemusling i Fossingelva har rekrutteringsproblemer. Klima- og miljøavdelingen anmodet derfor 18.2.2019 NVE å vurdere konsesjonsbehandling av vannuttakene fra Høplavassdraget.

For å kalle vannuttak inn til konsesjonsbehandling etter vannressursloven § 66 tredje ledd, må det foreligge sterke miljømessige hensyn. NVE ønsker derfor ytterligere informasjon om verdifullt og truet naturmangfold tilknyttet Høplavassdraget, samt vurderinger av hvordan redusert vannføring i Fossing- og Høplaelva, samt redusert vannstand Hammervatnet, kan påvirke dette.

1 Redusert vannstand i Hammervatnet

- a) NVE etterspør informasjon om hvordan lav vannstand i Hammervatnet kan påvirke Hammervatnet naturreservat og om eventuelle påvirkninger kan være i konflikt med bestemmelser i verneforskriften.
- b) Kan redusert vannstand påvirke bestander av rødlistede fuglearter som sothøne (VU), horndykker (VU), makrellterne (EN), vipe (EN) påvist ved Hammervatnet, evt. andre sjeldne/truede arter med leveområder i våtmark/innsjø/elver?

- c) Hva var bakgrunnen for at naturreservatet i 2013 fikk status som Ramsarområde?
- d) Kan periodevis redusert vannstand i Hammervatnet medføre at forpliktelser i Ramsarkonvensjonen (Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat) ikke oppfylles?

2 Elvemusling i Fossingelva

- a) Hvordan kan perioder med lav vannføring i Fossingelva og lav vannstand i Hammervatnet påvirke bestanden av elvemusling i Fossingelva, spesielt hvordan dette kan påvirke rekruttering.

3 Laks- og sjøaure i Hopla

- a) Dersom Hoplavassdraget tidligere har hatt egne bestander av laks og sjørret, ønsker NVE en vurdering på hva som kan være årsaken(e) til at bestandene i dag er borte fra vassdraget.

Klima- og miljøavdelingens vurdering

1 Vannstandsendringer i Hammervatnet

a) og b)

Hammervatnet er i Vann-nett vurdert til å være en naturlig vannforekomst, ikke sterkt modifisert av fysiske påvirkninger med reduserte miljømål. Sterkt modifiserte innsjøer har gjerne vannstandsendringer på > 3 meter. I Hammervatnet er det, ifølge henvendelser vi har mottatt, registrert vannstandsendringer inntil 1,20 cm under normalvannstand. I naturlige vannforekomster er miljømålet god økologisk tilstand, jf. § 4 i vannforskriften.

Vannkvaliteten i Hammervatnet anses god, med unntak av registrert høy konsentrasjon av sinkforbindelser (dårlig tilstand mht. dette). Vannøkologisk tilstand er vurdert som moderat, ut fra endringer i vannplantesamfunnet (trofigrad), som er et av de biologiske kvalitetselementene som kan benyttes i klassifiseringen. Tilstanden er svært god mht. innhold av planteplankton. Hammervatnet naturreservat (Kgl. res av 14.12.1984) gjør Hammervatnet til en beskyttet vannforekomst, der miljømålet etter vannforskriften skal knyttes til verneformålet.

Et av premissene for vernet av Hammervatnet naturreservat var at Hammervatnet var den viktigste hekkelokaliteten for sothøne nordafjells. Sothøne står på rødlista for fugler som sårbar (VU). Verneforskriften for Hammervatnet er ikke relatert til kvantitative mål for vannføring/vannstand, men drenering og tørrlegging er et vilkår i pkt. 3 i verneforskriftens kapittel IV: Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte forhold, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, opplag av båter, campingvogner o.l., framføring av nye luftledninger, jordkabler og kloakkledninger, bygging av veier, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, ny utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling og bruk av kjemiske bekjempingsmidler. Opplistingen er ikke uttømmende.

Lav vannstand i Hammervatnet i hekketida kan påvirke Hammervatnet naturreservat negativt direkte, ved at reiret hos arter med flytereir (som bl.a. sothøne og horndykker) kan velte samt bli lettere tilgjengelig for predatorer som rev og grevling. Økt vannstand i hekketida er også uheldig, da reir kan drukne. Horndykker står også på rødlista for fuglearter, i tillegg til andre fuglearter registrert i Hammervatnet (skjeand, makrellterne, vipe, knekkand, lappfiskand, m.fl.).

Ut fra flere henvendelser senere år, synes det å ha vært økte utfordringer med lav vannstand om sensommeren i Hammervatnet. Dette er etter hekketida for fugl, men lav vannføring vil likevel medføre redusert bunndyrproduksjon, og kan være en medvirkende årsak til de endringer som registreres i vannplantesamfunnet rundt Hammervatnet (NTNU), med mer ensartet vegetasjon og økt gjengroing, noe som er årsak til at Hammervatnet er satt i moderat økologisk tilstand.

Åsen settefisk AS opplyser de ikke benytter mer vann enn før, selv om de har fått tillatelse til økt produksjon fra 1 til 2,5 millioner smolt pr år og det er etablert doble inntaksrør, noe som gjør det mulig å tappe mer vann. Hvis så er tilfellet, så er unødvendig mye vann fraført Hopla og Hammervatnet gjennom ledningen til settefiskanlegget i tidligere tider med lavere fiskeproduksjon. Vann som ellers kunne ha kommet naturen og vannmiljøet til gode.

Det er dokumentert av NVE at minstevannføringskravet fra Hoklingen (Levanger kommune) ikke overholdes, noe som kan påvirke både vannmiljøtilstand i Fossingelva og vannstanden i Hammervatnet. En nåledemning i utløpet av Hammervatnet kan reguleres, og dermed påvirke vannstand i Hammervatnet og vannføring i Hoplaelva. Demningen er trolig ikke tett, noe som bidrar til en form for «minstevannføring» til den anadrome Hoplaelva.

Vitenskapsmuseet, Rapport zoologisk serie 2010-2 belyser utfordringene i Hammervatnet: «Horndykker og sothøne er to karakteristiske hekkefugler for Hammervatnet naturreservat. Begge artene har gått tilbake innenfor reservatet de siste årene, og noe av årsaken kan trolig tilskrives en gradvis gjengroing og dermed redusert tilgang på åpne vannspeil, spesielt av den sentrale bukta utenfor fugletårnet. Forøvrig har reservatet en artsrik vannfuglfauna der blant annet flere rødlistete andefuglarter inngår, og kantskogen sør for Dølumsbekken huser en rik spurvefuglfauna. Variasjonbredden i vannkantvegetasjonen er redusert siden 1970-tallet. (NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det botaniske arts mangfoldet er blitt større ettersom flere ugrasarter, skogsarter og fremmede arter har etablert seg. Dette nye artsinventaret er ikke ønsket, og spesielt er etableringen av amerikamjølke bekymringsfull. Kartleggingen av deler av den limniske insektfaunaen viser at det er en rik øyenstikkerfauna i reservatet, og det ble funnet regionalt sjeldne arter av vanntråkkere og vannteger. Den eneste påviste rødlistearten var vannkalven *Rhantus notaticollis*.»

Verneområdeforvaltningen erfarer at det etter ca. år 2000, etter en periode med lavere vannstandsstabilitet, har vært et samarbeid om vannslipp mellom representanter for settefiskanlegget og Levanger kommune. Vannslipp fra Hoklingen og tapping fra Hammervatnet, som blant annet er ment å imøtekomme «behovet» i hekketida, er slik vi oppfatter, basert på frivillige avtaler og manuelle prosedyrer, med svakheter mht. å opprettholde optimal vannføring, noe som viser seg i at minstevannføringen i Fossingelva i perioder har ligget 20 % under fastsatt nivå. Normalvannstandsmerket i Hammervatnet og registreringer av vannføring i Fossingelva synes lite tilgjengelig for allmennheten.

Av rapport 2010-2 fra Vitenskapsmuseet framgår at horndykker og sothøne er to karakterarter i Hammervatnet naturreservat, som begge har gått tilbake innenfor reservatet de siste årene. Noe av årsaken til nedgangen kan trolig tilskrives direkte påvirkning gjennom vannstandsendringer samt gradvis gjengroing, og dermed redusert tilgang på åpne vannspeil, spesielt i den sentrale bukta utenfor fugletårnet. Statsforvalteren er, som forvaltningsmyndighet for Hammervatnet naturreservat, sektormyndighet mht. beskyttede områder etter vannforskriftens § 16. Beskyttede områder skal oppfylle miljømålene i § 4-6 i vannforskriften, og eventuelle miljømål som følger av grunnlaget for beskyttelse, dvs. at miljømålet for Hammervatnet bør relateres til verneformålet for

reservatet; «bevare et viktig våtmarksområde med vegetasjon, fugleliv og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området.»

Konsesjon etter vannressursloven med vilkår om vannstand/vannføring i Hoplavassdraget, som er lett å observere for allmennheten, vil etter Klima- og miljøavdelingens oppfatning best sikre at verneformålet for Hammervatnet naturreservat og dermed miljømålet etter vannforskriften ivaretas, for både Hammervatnet, Fossingelva og Hoplaelva.

c)

Bakgrunnen for at Hammervatnet naturreservatet i 2013 fikk status som Ramsarområde, var det store antallet fuglearter (181 stk.) registrert her, der flere befinner seg på rødlista, noe som er spesielt så langt nord.

d)

Dersom periodevis redusert vannstand i Hammervatnet truer verneformålet, f.eks. om arter som sothøne og horndykker ikke kan opprettholde levedyktige bestander, oppfylles ikke forpliktelsene i Ramsarkonvensjonen (Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat), noe som skal meldes til Miljødirektoratet. En slik situasjon innebærer etter vår oppfatning også brudd på vannforskriftens § 7, om miljømål for beskyttede områder, og forvaltningsmål for arter og naturtyper, jf. naturmangfoldloven § 4 og 5.

2 Elvemusling i Fossingelva

Selv om det finnes elvemusling i midtre – og nedre del av Fossingelva, beskrives bestanden som sterkt «forgubbet», da det ikke er registrert musling under 50 mm. Dette indikerer svært dårlig, eller ingen rekruttering de siste 30 årene. Situasjonen for elvemusling vurderes kritisk, og bestanden står i fare for å dø ut dersom miljøbetingelsene ikke bedres, slik at naturlig reproduksjon kommer i gang.

Levanger kommune har tillatelse til å «ekspropriere nødvendig vann, grunn og rettigheter for anlegg og drift av vannverk med inntak i Hoklingen, derunder å regulere Hoklingen-Movatn 3 meter under kote 88. I Fossingelva skal det til enhver tid opprettholdes en minstevannføring på 0,5 m³/s målt ved utløpet av Hoklingen.»

En ansatt hos Statsforvalteren har under overvåking av elvemusling observert manglende minstevannføring fra Hoklingen til Fossingelva (dette er ikke dokumentert). Det at målestasjonen i Fossingelva 2,5 km nedstrøms Hoklingen ifølge NVE viste 0,4 m³/s over en lengre periode våren 2018, kan ha bidratt til lav vannstand i Hammervatnet sensommeren 2018 og synliggjør behov for et system som varsler umiddelbart når minstevannføringen ikke overholdes.

Episoder med vannføring under minstevannføringskravet i Fossingelva kan medføre at elvemusling tørker ut og dør, da de beveger seg sakte. Ved redusert vannføring vil evt. utslipp fra separate avløpsanlegg og landbruksvirksomhet fortynnes mindre, og rapporter tyder på forurensningstilførsler langs Fossingelva. Elvemusling er sårbar mht. økte tilførsler av organisk materiale og økte konsentrasjonen av næringssalter, dette gjelder spesielt de første leveår, da de som små muslinger ligger begravet flere år i sedimentet. Økte tilførsler av organisk materiale og næringsstoffer kan medføre oksygenmangel i sedimentet, slik at muslinger kan dø.

3 Laks- og sjøaure i Hopla

Det er registrert både laks og aure i Hoplaelva, bl.a. i 1987 og i 1990. Nedre del av Hoplaelva (ca. 100 m nedenfor fossen) er vurdert til å være anadrom i kartinnsynsløsningen naturbase.

Laks registrert i Hoplaelva kan ha opprinnelse fra settefiskanlegget ved elva eller andre settefiskanlegg. Vi har ikke kunnskap om at Hoplaelva har hatt egen laksebestand. Hoplaelva er med i rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (ISSN 1891-442X) sin oversikt over laksevassdrag i Trøndelag, men med i oversikten over sjørret- og laksevassdrag i Nord-Trøndelag, rapport nr. 1 1994. Statsforvalteren er forurensningsmyndighet for settefiskanlegg, og har ansvar for å følge opp evt. forurensning fra slike anlegg.

Ut fra overstående mener vi at det ikke er en egen levedyktig laksebestand i Hoplaelva, men at det er sannsynlig at det finnes en sjøaurebestand her. Vi har ikke opplysninger om hvorvidt Hammervatnet har vært anadromt før de første virksomhetene som demmet opp vannet ble etablert. En kan likevel regne med at vassdraget hadde en betydelig mengde ørret, og at en andel av disse ble sjørret. Om det ikke var tilbakevandrende sjørret her, så har det trolig vært stor utløpsgytende ørret (storørret).

Tømmerkistedammen og tidligere dammer i Hoplavassdraget har trolig vært lekk i perioder, noe som har sørget for tidvise muligheter for spredning og vandring av fisk. Det er ikke undersøkt hvilken muslingtype som står i Fossingelva, men en regner med at det er ørretmusling. Vi har også mottatt opplysninger om at det til tider har samlet seg ål i Hopla som er flyttet opp over dammen i vassdraget av lokale ildsjeler.

Framtidige klimaendringer og økt vannbruk vil trolig presse vannkildene mer. Vi mener derfor det er riktig å fastsette og kvalitetssikre automatisk vannslipp fra Hoklingen til Fossingelva og fra Hammervatnet til Hopla. Vandrings- og spredningsveger for akvatiske organismer bør også sikres. Ervervete rettigheter fra tidlig 1900 tall bør omfattes av naturforvaltningsvilkår for en mer bærekraftig framtid.

Vi håper dette gir svar på deres spørsmål. Kunnskapsgrunnlaget rundt status for rødlistearter i Hammervatnet, og særlig rundt evt. kobling mellom vannstandsendringer og begroing, kunne vært bedre. Vi ber NVE som konsesjonsmyndighet etter vannressursloven vurdere om brukerne av vann fra Hoplavassdraget kan pålegges å bidra til å bedre dette.

Med hilsen

Anne Sundet Tangen (e.f.)
seksjonsleder
Klima- og miljøavdelingen

Leif Inge Paulsen
senioringeniør
Klima- og miljøavdelingen

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

Levanger kommune	Postboks 130	7601	LEVANGER
Åsen Settefisk AS	Hopla 47	7632	ÅSENFJORD
Statens naturoppsyn	Postboks 5672 Torgard	7485	TRONDHEIM
Trøndelag fylkeskommune	Fylkets hus, Postboks 2560	7735	STEINKJER